

**Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna nr 7
w Lublinie**

**TERMINOLOGIA STOSOWANA
W DOKUMENTACH WYDAWANYCH
PRZEZ PORADNIE
PSYCHOLOGICZNO-PEDAGOGICZNE**

OPINIA PORADNI PSYCHOLOGICZNO-PEDAGOGICZNEJ

Dokument wydany przez PPP na podstawie przepisów oświatowych, zawierający dane ucznia, diagnozę oraz zalecane formy dostosowania wymagań oraz pomocy psychologiczno-pedagogicznej; dla uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi i w innych sprawach określonych w przepisach oświatowych; jedynie „opinia o potrzebie wczesnego wspomagania rozwoju dziecka” wymaga decyzji Zespołu Orzekającego działającego w publicznych PPP.

ORZECZENIE PORADNI PSYCHOLOGICZNO-PEDAGOGICZNEJ

Dokument wydany przez Zespół Orzekający PPP
(zespół specjalistów: psycholog, pedagog, logopeda, lekarz).

DIAGNOZA PSYCHOLOGICZNA

badanie psychologiczne, będące opisem i interpretacją mechanizmów funkcjonowania określonej osoby; dokonuje się jej za pomocą dobranych indywidualnie do przypadku wystandaryzowanych narzędzi psychologicznych; (obejmuje wywiad psych z rodzicem., środowiskowy, obserwację i testy) przedmiotem diagnozy może być całość funkcjonowania psychicznego (np. inteligencja) lub jakiś jego element (np. gotowość szkolna).

INTELIGENCJA OGÓLNA

To zespół zdolności umysłowych (głównie myślenia) umożliwiających jednostce sprawne korzystanie z nabytej wiedzy, z uprzednich doświadczeń, dostrzeganie abstrakcyjnych relacji oraz skuteczne zachowanie się wobec nowych zadań i sytuacji, zdolność przystosowania się do nowych okoliczności.

Inteligencja ogólna dotyczy funkcjonowania umysłowego we wszystkich aspektach, jest wypadkową inteligencji werbalnej (słownej) i niewerbalnej (bezsłownej, praktyczno-technicznej);

Inteligencja werbalna (słowna) obejmuje funkcjonowanie słowno-pojęciowe, reprezentuje poziom zdolności werbalnych, zależy od doświadczenia badanego, jest wskaźnikiem szeroko pojętych sprawności językowych.

Inteligencja niewerbalna (wykonawcza) obejmuje funkcjonowanie przestrzenno-spostrzeżeńiowe. Wskazuje na poziom zdolności niewerbalnych, bezsłownych; zależy od zdolności rozwiązywania nowych problemów, wymaga umiejętności zastosowania posiadanych przez badanego doświadczeń w nowych sytuacjach. można ją zmierzyć za pomocą różnych skal inteligencji, np. D. Wechslera, BINETA. Wyniki pozwalają porównać rozwój umysłowy badanego dziecka z rozwojem jego rówieśników i określić poziom tego rozwoju.

ILORAZ INTELIGENCJI

Wskaźnik poziomu intelektualnego człowieka w relacji do poziomu innych. Na jego podstawie można ustalić, jaki jest poziom inteligencji badanej osoby: inteligencja wysoka, powyżej przeciętnej, przeciętna, poniżej przeciętnej, niepełnosprawność umysłowa

Rozwój nieharmonijny, dysharmonijny, występuje wówczas, gdy poszczególne sfery rozwijają się w różnym tempie, występują dysproporcje pomiędzy sferami.

Rozwój w normie, odnosi się do poziomu rozwoju poszczególnych zdolności w stosunku do oczekiwanych dla danego wieku; rozwój poszczególnych funkcji i umiejętności jest adekwatny do wieku dziecka; określany jest na podstawie wyników uzyskanych przez badanego w znormalizowanych testach psychologicznych.

Rozwój poniżej przeciętnej, odnosi się do poziomu intelektu badanej osoby będącej na poziomie niższym niż przeciętny, w porównaniu do wieku. Rozwój powyżej przeciętnej, określa poziom intelektu badanego, będący na poziomie wyższym od oczekiwanego, w porównaniu do wieku.

ROZWÓJ PSYCHORUCHOWY

Proces rozwoju dziecka jako ciąg zmian progresywnych, w których motoryka jest ściśle powiązana z psychiką (całościowym czynności poznawczych i emocjonalno-motywacyjnych); postępuje od chwili urodzenia się dziecka i przechodzi przez kolejne stadia, w których dziecko osiąga coraz wyższy poziom sprawności poszczególnych funkcji.

Rozwój psychoruchowy nieharmonijny – zakłócenia tempa rozwoju poszczególnych sfer procesów psychicznych: intelektualnych, orientacyjno-poznawczych i ruchowych. Niektóre sfery rozwijają się w przeciętnym tempie, podczas gdy inne rozwijają się z opóźnieniem lub przyspieszeniem

ZDOLNOŚĆ

To pewna sprawność w wykonywaniu czynności lub możliwości, dzięki którym człowiek zdobywa wiadomości, umiejętności, sprawności. Najczęściej wyróżnia się zdolności ogólne i specjalne. **Zdolności ogólne** to inteligencja, spostrzegawczość, zręczność, łatwość uczenia się i zapamiętywania.

Zdolności specjalne są uwarunkowane przedmiotowo (np. językowe, matematyczne, muzyczne, techniczne, plastyczne, sportowe).

Zdolności zależą od czynników wrodzonych i środowiskowych, ale też od własnej aktywności jednostki, jej pracowitości i wytrwałości.

ZABURZENIA ROZWOJU

Wszelkie niekorzystne odchylenia od normy rozwojowej. Mogą dotyczyć różnych obszarów (np. zaburzenia rozwoju sfery poznawczej, emocjonalnej, społecznej), różnić się zakresem (zaburzenia globalne, parcjalne i fragmentaryczne), stopniem nasilenia (lekkie, umiarkowane, znaczne), czasem trwania (epizodyczne, okresowe, trwałe), dynamiką i przyczynami (np. dziedziczne, wrodzone, uwarunkowane środowiskowo).

GLOBALNE OPÓŹNIENIE ROZWOJU – to zwolnienie tempa rozwoju wszystkich funkcji.

DEFICYTY ROZWOJOWE = DYSFUNKCJE,

przejawy zaburzeń rozwoju, opóźnienie lub zwolnienie tempa rozwoju określonych funkcji psychomotorycznych w stosunku do wieku dziecka; Mogą mieć różny zakres:

1. **parcjalne** zaburzenia rozwoju psychomotorycznego – obejmują większy obszar czynności, np. opóźnienie rozwoju motoryki (dużej – sprawności ruchowej całego ciała, małej – sprawności rąk) lub zaburzenia rozwoju mowy (zarówno czynnej – mówienie, jak i biernej – rozumienie);
2. **fragmentaryczne** zaburzenia rozwoju psychomotorycznego – obejmują mniejszy obszar czynności, np. opóźnienie rozwoju tylko w zakresie motoryki małej lub zaburzenia w zakresie mowy czynnej (dziecko wszystko rozumie, ale ma trudności z wypowiedzaniem się).

DEFICYTY SPRZĘŻONE, dysfunkcje występujące równocześnie w różnych obszarach rozwojowych, często jedno są konsekwencją innych.

FUNKCJE POZNAWCZE = procesy poznawcze

Zespół procesów, dzięki którym odbieramy informacje z otoczenia oraz stosunki między nimi (związki, zależności), czyli odzwierciedlamy w naszej psychice to co nas otacza. Dzięki temu uzyskujemy wiedzę o świecie.

Należą do nich: percepcja, wrażenia i spostrzeżenia wzrokowe, słuchowo-językowe, dotykowe, kinestetyczne, orientacja w schemacie ciała (prawa i lewa strona) i w kierunkach w przestrzeni, uwaga, pamięć, myślenie.

MYŚLENIE: Proces myślenia - proces rozumowania

Proces poznawczy polegający na przetwarzaniu informacji zawartych w spostrzeżeniach, wyobrażeniach i pojęciach.

Myślenie logiczne (abstrakcyjne) – proces poznawczy, dzięki któremu są odzwierciedlane ogólne cechy symboli i zjawisk oraz stosunki między nimi; najważniejszymi operacjami myślenia logicznego są: analiza i synteza, porównanie, wnioskowanie, uogólnianie, abstrahowanie.

Myślenie słowno-pojęciowe – umiejętność definiowania, wnioskowania i kategoryzowania. Łączy się z umiejętnością identyfikacji i porównywania pojęć oraz zdolnością do wygenerowania nowych treści. Dziecko może myśleć w sposób abstrakcyjny (podaje pojęcie nadrzędne) lub konkretny (podaje cechy obiektów lub ich funkcje).

Myślenie słowno-pojęciowe (abstrakcyjne) – oparte na języku, pojęciach = inteligencja słowna. Umiejętność wyjścia poza konkret.

Abstrahowanie – czynność oddzielania w myśli poszczególnych cech przedmiotu.

Myślenie analityczne, dedukcyjne – prawidłowa selekcja informacji i „wychwytywanie” tego, co istotne, dostrzeganie zależności pomiędzy poszczególnymi elementami, przechodzenie od ogółu do szczegółu.

Myślenie syntetyczne, indukcyjne – dostrzeganie całości, czyli przechodzenie od szczegółu do ogółu.

Myślenie przez analogię i tożsamość – dostrzeganie i porównywanie relacji między obiektami; porównując ujmujemy podobieństwa i różnice; porównywanie przeprowadza się zwykle z punktu widzenia jakiejś wyabstrahowanej cechy, a jego celem jest dokonanie określonego wyboru; ujmowanie różnic jest na ogół łatwiejsze niż określanie podobieństw. formułowanie wniosków na temat danej sytuacji na podstawie innej, podobnej, wyciąganie wniosków z podobieństw między przedmiotami, sytuacjami, zdarzeniami.

Myślenie przyczynowo skutkowe – umiejętność wskazywania następstw określonych sytuacji, wyszukiwania przyczyn pewnych stanów rzeczy, porządkowania zdarzeń (np. w układaniu historyjek obrazkowych). zdolność rozumienia następstwa czasowego, przewidywanie konsekwencji zdarzenia początkowego, umiejętność rozumienia i interpretacji sytuacji społecznych, myślenie logiczne.

Inteligencja płynna (rozumowanie płynne)

- uwarunkowana genetycznie, ujawnia się w zadaniach niewerbalnych, ujawnia się w testach wymagających adaptowania się do nowych sytuacji, niezależna od kultury
- to umiejętność dostrzegania zależności, relacji między obiektami i wykonywania manipulacji na symbolach, niezależnie od doświadczenia

Inteligencja skryształizowana

- uwarunkowana kulturowo, ujawnia się w zadaniach werbalnych (zasób słownictwa, zdolności liczbowe, znajomość zasad logiki), efekt doświadczenia i uczenia się, wyćwiczone czynności umysłowe
- to zdolność dysponowania nabytą wiedzą i umiejętnościami ważnymi z perspektywy społecznej

Inteligencja płynna to wrodzony potencjał intelektualny, wyposażenie biologiczne, które w wyniku uczenia się, rozwoju, edukacji, samokształcenia może „skryształizować się” w postaci konkretnych umiejętności.

Elastyczność poznawcza – umiejętność, która sprzyja zmianie punktów widzenia i adaptacji zachowań w celu radzenia sobie z nowym środowiskiem. Jest zdolnością mózgu do przystosowania swojego zachowania i myśli do nowych, zmiennych lub niespodziewanych zdarzeń. To zdolność przystosowania się do zmieniających się warunków środowiska : aktualizowania posiadanej wiedzy, przełączania uwagi między procesami, dostrzegania zależności i dostosowywania myślenia do tego, co jest nam prezentowane. Jednak z reguły ludzie starają się zastosować wyuczone schematy lub koncepcje w nowych sytuacjach. To umiejętność, która nie tylko pozwala nam podejmować lepsze decyzje, ale także wpływa na nasze samopoczucie emocjonalne. Można ją również rozwijać i ma większe znaczenie w przewidywaniu naszego przyszłego sukcesu niż IQ.

Obejmuje takie cechy, jak wyobraźnia, kreatywność, empatia i ciekawość. Oznacza to zdolność uczenia się, jak się uczyć i dostosowywania do zmieniającej się dynamiki. Te cechy, wraz z wytrwałością, leżą u podstaw wielu ludzkich postępów.

ZASÓB SŁOWNICTWA – to zdolność rozumienia i definiowania słów

Słownik – zasób słownictwa, określa adekwatność w definiowaniu pojęć czyli stopień opanowania języka. Dziecko o ubogim słownictwie będzie miało trudności ze zrozumieniem przeczytanych treści czy trudności z konstruowaniem dłuższych wypowiedzi ustnych czy pisemnych.

Słownik bierny – zasób słów, których znaczenie dana osoba rozumie, ale niekoniecznie używa w codziennej komunikacji.

Słownik czynny – zbiór słów, którymi dana osoba posługuje się w procesie porozumiewania się i tworzenia tekstów.

ZAKRES WIEDZY

Zakres, **poziom wiedzy ogólnej** gromadzonej zarówno w toku edukacji formalnej jak i będący efektem stymulacji środowiskowo-kulturowej (m.in. oddziaływania środowiska rodzinnego) Zakres wiedzy proceduralnej (u młodszych dzieci) oraz wiedzy ogólnej o otaczającym świecie oraz umiejętności jej werbalizowania. Czynniki te wciąż rozwija się w stopniu większym niż inne przez większą część życia, dlatego też intensywna stymulacja w tym obszarze może przyczyniać się do zwiększania szans edukacyjnych.

Wiedza proceduralna, nazywana też „wiedzą jak” – Dotyczy metod i sposobów rozwiązywania problemów. Jest to wiedza zdobywana przez doświadczenie, dotyczy codziennych praktyk, w tym także zawodowych. Większość zasobów tej wiedzy, to wiedza ukryta.

Wiedza proceduralna to rodzaj wiedzy, którą zdobywa się poprzez zrobienie czegoś i wiedza wykorzystywana podczas wykonywania jakiegoś zadania. W przeciwieństwie do wiedzy opisowej, która obejmuje znajomość konkretnych faktów lub twierdzeń, wiedza proceduralna obejmuje zdolność do zrobienia czegoś. np. jazda na rowerze

PERCEPCJA = postrzeganie

Złożony proces poznawczy który prowadzi do odbierania przez człowieka zjawisk lub procesów zachodzących wskutek działania określonych bodźców na narządy zmysłowe. Percepcja – spostrzeganie, organizacja i interpretacja wrażeń zmysłowych, w celu zrozumienia otoczenia, może dotyczyć jednego rodzaju wrażeń (percepcja wzrokowa, słuchowa) lub wielu i wtedy wymaga współpracy analizatorów

Spostrzegawczość – dostrzeganie elementów składowych obrazu, wyróżnianie figury i tła, dostrzeganie podobieństw i istotnych różnic; zwracanie uwagi na szczegóły, zdolność do dostrzegania szczegółów ważnych od drugorzędnych., umiejętność dostrzegania nowych elementów.

- podczas czytania: spostrzeganie tekstu, wyodrębnianie z niego wyrazów, a w nich kolejnych liter, tworzących sekwencje znaków w graficznej strukturze wyrazu, odróżnianie podobnych liter, zapamiętywanie ich, rozpoznawanie Dzieci z zaburzoną spostrzegawczością myślą litery podobne do siebie np. d-b, wadliwie rozplanowują zapis na stronie, mają utrudnioną orientację na mapie, nie potrafią odnajdywać różnic i podobieństw, mają trudności w wyszukiwaniu informacji w tekście.)

Percepcja wzrokowa – jej podstawową funkcją jest wyodrębnienie i rozpoznanie obiektów i ich lokalizacji w przestrzeni percepcja wzrokowa to zdolność do odbioru bodźców wzrokowych, ich rozpoznawania i rozróżniania, różnicowania a także ich interpretowania przez odniesienie do poprzednich doświadczeń ;,możliwa dzięki dobrej sprawności analizatora wzrokowego.

Percepcja wzrokowa nie jest wyłącznie zdolnością do dokładnego spostrzegania. Interpretacja bodźców wzrokowych dokonuje się nie na siatkówce, lecz w mózgu. Wrażenie wzrokowe powstaje na siatkówce, ale rozpoznanie tego, co się spostrzega, dokonuje się w mózgu. Percepcja wzrokowa uczestniczy prawie we wszystkich działaniach człowieka. Odpowiedni poziom rozwoju percepcji wzrokowej umożliwia dziecku naukę czytania, pisania, wykonywanie zadań arytmetycznych oraz rozwinięcie innych umiejętności wymaganych od niego w trakcie nauki szkolnej

Zaburzenia percepcji wzrokowej to zaburzenia postrzegania, rozpoznawania i interpretowania bodźców wzrokowych, np. trudności w prawidłowym spostrzeganiu i zapamiętywaniu obrazu, różnicowania kształtów, rejestracji położenia przestrzennego elementów, w orientacji przestrzennej, w wykonywaniu czynności pod kontrolą wzroku.; to także zaburzenia analizy i syntezy wzrokowej.

Dzieci z zaburzoną percepcją wzrokową mają trudności w rozpoznawaniu i nazywaniu przedmiotów na ilustracjach, w rozumieniu treści przedstawionych graficznie, opisują ilustracje w sposób ubogi, rozpoznają małą liczbę szczegółów, mają problemy w rysowaniu i w odwzorowywaniu kształtów z pamięci i według wzoru, a wykonywane przez nie rysunki są ubogie i prymitywne, uproszczone i pozbawione szczegółów. Dzieci te mają trudności przede wszystkim w przepisywaniu tekstu ze wzoru, w pisaniu z pamięci. Mylą litery podobne pod względem kształtu (l-t-l, a-o, a-ą, c-e) podobne, lecz różniące się położeniem elementów stosunku do osi pionowej i poziomej (b-d-p-g, w-m, n-u) mają trudności w zapamiętywaniu kształtu liter pomijają znaki diakrytyczne liter, odwracają kolejność liter w grupach wyrazowych (tar-rat-tra), litery są nierówne, wychodzą poza linie, tempo pisania jest wolne, często obok siebie występują te same wyrazy zapisane błędnie i poprawnie.

Percepcja wzrokowa wiąże się z tzw. funkcjami wzrokowo-przestrzennymi

ZDOLNOŚĆ PRZESTRZENNEJ ORGANIZACJI MATERIAŁU WZROKOWEGO -organizacja postrzegania wzrokowego

To umiejętność złożenia w całość określonego obrazu (rysunek, kompozycja geometryczna), z uwzględnieniem elementów zasadniczych budujących ten obraz oraz elementów szczegółowych.

Składa się na nią m.in. analiza i synteza wzrokowa materiału konkretnego (obrazków, kształtów) lub abstrakcyjnego (teksty, zdania, wyrazy) oraz pamięć wzrokowa.

ZDOLNOŚĆ PRZESTRZENNEJ ORGANIZACJI MATERIAŁU WZROKOWEGO -organizacja postrzegania wzrokowego

ANALIZA I SYNTEZA: czynności dokonywania rozkładu całości na elementy składowe oraz scalania tych elementów w całość. Czynności te są jednym z aspektów funkcjonowania analizatorów. Czynności te dotyczą też procesów poznawczych, takich jak: uwaga, pamięć, spostrzeganie; analiza i synteza doznań zmysłowych – wzrokowych, słuchowych, kinestezji – czyli czucia dotyku i ruchu. Analizator, układ, system – to aparat anatomiczno-fizjologiczny będący neurofizjologiczną podstawą odbioru i przetwarzania odbieranych bodźców w spostrzeżenia.

Składa się z trzech elementów:

- receptora – dla układu wzrokowego są to oczy, a dla słuchowego – uszy,
- włókien nerwowych,
- odpowiednich ośrodków znajdujących się w mózgu.

W czytaniu i pisaniu udział biorą trzy analizatory:

- wzrokowy (odbiór bodźców wzrokowych, jakimi są np. teksty, wyrazy i tworzące je litery),
- słuchowy (odbiór dźwięków mowy),
- skórno – kinestetyczny (doznania dotykowo – kinestetyczne z poruszających się narządów mowy podczas mówienia oraz od poruszającej się ręki trzymającej pióro podczas pisania).

Każdy z analizatorów musi dobrze funkcjonować samodzielnie, jak również dobrze współpracować z innymi.

Informacje o otaczającym świecie są odbierane w formie bodźców wizualnych, dźwiękowych, dotykowych i ruchowych i kierowane do określonych ośrodków w korze mózgowej. Tam, dzięki odbiorowi w tak zwanych polach pierwszorzędowych (pierwotnych lub projekcyjnych) są one uświadamiane przez człowieka, stają się wrażeniami (np. jako pojedyncze dźwięki, barwy, kropki, linie, odczucia dotyku i ruchu). Jednak dopiero po przekazaniu ich do pól drugorzędowych (kojarzeniowych, gnostycznych), gdzie zachodzi analiza i synteza odebranych wrażeń, powstają spostrzeżenia (np. obraz pokoju, słyszane słowa, muzyka). Najczęściej dochodzi też do syntezy tych doznań – połączenia spostrzeżeń pochodzących z różnych zmysłów, dzięki czemu możemy odbierać otaczający świat w postaci wielozmysłowych obrazów (np. dzwoniącego w mieszkaniu telefonu, ilustracji na gładkiej, pachnącej kartce czasopisma, widoku śpiewających kolędników, szczekającego i podskakującego pieska). Przy współudziale myślenia rozumiemy te obrazy. Możemy też je zapamiętać, a więc i przypomnieć sobie, wyobrazić, a także rozpoznać (np. nowego kolegę podczas kolejnego spotkania, niedawno słyszaną piosenkę). Synteza doznań z różnych zmysłów pozwala odbierać świat w postaci całościowych, wielozmysłowych obrazów. Dzięki myśleniu człowiek rozumie spostrzegane obrazy, dzięki pamięci zapamiętuje je i przypomina.

Analiza i synteza wzrokowa:

- umiejętność rozkładania na części i scalania materiału wzrokowego (obrazki, wyrazy) w celu budowania całości obrazu.

INTEGRACJA WZROKOWO-RUCHOWA

integracja informacji wzrokowo - motorycznych, która umożliwia koordynację oka i ręki, niezbędną do wykonania czynności.

KOORDYNACJA WZROKOWO-RUCHOWA

Współdziałanie, zharmonizowanie funkcji wzrokowych, ruchowych i manipulacyjnych., współpraca „oka i ręki”. Dzięki kojarzeniu informacji wzrokowych, dotykowych i kinestetycznych (odczuwanie pozycji ruchu) można wykonywać precyzyjne ruchy rąk pod kontrolą wzroku, m.in. rysować i pisać. Dziecko o osłabionej koordynacji wzrokowo - ruchowej będzie miało trudności ze zmieszczeniem się w liniaturze, pismo będzie mało czytelne, prace będą mało staranne, pokreślone.

LATERALIZACJA

Różnicowanie funkcjonalne półkul mózgowych; preferencja używania jednej ze stron ciała (ręki, oka, nogi) do wykonywania czynności ruchowych.

Lateralizacja jednorodna prawostronna (dominacja prawej ręki, nogi i prawego oka) występuje najczęściej.

Osoby zlateralizowane lewostronnie lub z lateralizacją skrzyżowaną w różnych wariantach (np. dominacja prawej ręki i nogi oraz lewego oka) należą do mniejszości. Dominacja jednej strony ciała kształtuje się wraz z rozwojem ruchowym dziecka. W najwcześniejszych okresach (wiek niemowlęcy, poniemowlęcy i przedszkolny) nie jest ustalona (oburęczność). Ustalenie się dominacji oka i ręki powinno nastąpić w 6-7 roku życia

Lateralizacja jednorodna – dominacja czynności ruchowych jednej ze stron ciała (u większości ludzi prawej ręki, oka i nogi). Za nieprawidłowy model przyjmuje się nieustaloną lateralizację, jeśli występuje ona po 6-7 roku życia.

Lateralizacja prawostronna – dominacja prawej strony ciała: prawej ręki, oka i nogi.

Lateralizacja lewostronna – dominacja lewej strony ciała: lewej ręki, oka i nogi.

Lateralizacja nieustalona słaba – brak dominacji określonej strony ciała, wyraża się jako oburęczność, obuocznosc. Ta postać jest charakterystyczna dla wczesnego okresu rozwoju ruchowego. Ustalenie się dominacji ręki i oka powinno nastąpić w siódmym roku życia, gdy dziecko podejmuje naukę pisania.

Lateralizacja skrzyżowana niejednorodna – ustalona dominacja narządów ruchu i wzroku, jednakże nie po tej samej stronie ciała (np. dominacja prawego oka i lewej ręki oraz lewej nogi i inne warianty), co wskazuje na brak całkowitej dominacji jednej z półkul mózgowych dla czynności ruchowych po przeciwnej osi ciała.

Osoby z lateralizacją nieustaloną i skrzyżowaną są zazwyczaj mniej sprawne ruchowo niż rówieśnicy z wyraźną lateralizacją i mogą mieć problemy w rozwoju orientacji w schemacie ciała, orientacji przestrzennej oraz w nauce czytania i pisania.

SPRAWNOŚĆ MANUALNA

To sprawność rąk w zakresie wykonywania takich czynności, jak: pisanie, rysowanie, wycinanie nożyczkami, wiązanie sznurowadeł, zapinanie guzików.

Obniżona sprawność manualna – niska sprawność ruchowa rąk; charakterystyczne jest np. późne nabywanie umiejętności związanych z samoobsługą (ubieranie się, zapinanie guzików, wiązanie sznurowadeł), trudności w posługiwaniu się nożyczkami.

Niska sprawność manualna pociąga za sobą obniżony poziom graficzny pisma (obniżona sprawność grafomotoryczna).

SPRAWNOŚĆ GRAFOMOTORYCZNA (GRAFICZNA)

Sprawność grafomotoryczna – to odpowiednia precyzja palców we współpracy z dłonią, nadgarstkiem, ramieniem i przedramieniem pod kierunkiem „oka” przy wykonywaniu złożonych manualnie czynności (pisanie, malowanie, rysowanie).

Obniżona sprawność grafomotoryczna powoduje słaby poziom graficznej strony pisma, wolne tempo pisania, nieestetyczny wygląd zeszytów, nieprawidłowy chwyt przyborów do pisania. Dzieci szybko się męczą przy pracach graficznych i pisaniu. Zeszyty są nieestetyczne, pismo czasem mało czytelne. Występujące nadmierne napięcie mięśniowe i w efekcie zbyt silny nacisk przyboru podczas pisania i rysowania powoduje czasem dziurawienie kartek, łamanie kredek. Pismo jest niejako wryte w zeszycie, a wyrazy można odczytać na kolejnej kartce. Ruchy ręki są mało płynne i kanciaste. W rysunkach obserwuje się przewagę linii prostych, małą ilość linii falistych. Natomiast przy zbyt słabym napięciu mięśniowym linie rysunków są nikłe, słabo widoczne.

TEMPO UCZENIA SIĘ WZROKOWO-RUCHOWEGO

Jest zdolnością poznawczą, która mogłaby być zdefiniowana, jako czas potrzebny danej osobie do wykonania mentalnego zadania. Jest związana z prędkością, z jaką osoba może zrozumieć i zareagować na informację, którą otrzymała czy to wizualną (litery, cyfry, symbole), słuchową (język) lub ruchową.

SZYBKOŚĆ PROCESÓW PRZETWARZANIA

Tempo uczenia się wzrokowo – ruchowego – to szybkość uczenia się przyporządkowania i pisania symboli graficznych opartego na koordynacji oka i ręki, uzależnionego od prawidłowej sprawności ruchowej rąk i ustalonej (silnej) lateralizacji (często obniżone u osób z dysleksją).

ORIENTACJA PRZESTRZENNA

Umiejętność rozpoznania otaczającej nas przestrzeni, określenie jej wielkości, kształtu oraz wielkości i kształtu wypełniających ją przedmiotów, ich rozmieszczenia i własnej pozycji w stosunku do każdego z nich.

ORIENTACJA KIERUNKOWA

Umiejętność określania lewej i prawej strony w schemacie własnego ciała oraz w przestrzeni; także zdolność określania stosunków między przedmiotami oraz orientowania się w schemacie ciała u osoby znajdującej się naprzeciwko.

Zaburzenia orientacji przestrzennej – brak umiejętności określania stron (prawej i lewej) własnego ciała oraz w kierunkach w przestrzeni (w lewo, w prawo, wyżej, niżej, w przód, w tył, nad, pod, itd.);

Dziecko nie umie prawidłowo wskazać prawych i lewych części własnego ciała (wymagane w 6-7 roku życia), u osoby znajdującej się naprzeciwko (w wieku 8 lat), nie potrafi określić położenia trzech przedmiotów względem siebie (10 lat) z użyciem nazw: prawo, lewo i w operowaniu pojęciami wyrażającymi różne stosunki przestrzenne. W późniejszym wieku ma trudności w rozumieniu rysunków, schematów, sytuacji przestrzennych, umiejscowieniu elementów na ilustracjach, określaniu wzajemnego ich położenia, orientacji na mapie. U tych dzieci pojawiają się trudności w rysowaniu (niewłaściwe proporcje, rozplanowanie elementów, układu przestrzennego tabel, wykresów), czytaniu (przestawianie liter i całych części wyrazów podczas czytania, przeskakiwanie wersów i czytanych linijek, trudności w dekodowaniu struktur logiczno-gramatycznych, odczytywaniu liczb i cyfr, np. 16 jako 61 itp.) oraz trudności w pisaniu (rozplanowanie liter na określonej przestrzeni kartki, mylenie linijek, mylenie znaków graficznych: liter i cyfr o podobnych kształtach, lecz inaczej położonych w przestrzeni, np. 6 i 9, p i b, mylenie proporcji i kierunku zapisów, np. zapisywanie wyrazów, działań matematycznych od prawej do lewej strony).

UWAGA

Proces psychiczny polegający na skoncentrowaniu czynności poznawczych na określonym przedmiocie. U małych dzieci występuje głównie uwaga mimowolna, która polega na kierowaniu zainteresowania ku nowym bodźcom i zachowanie to jest niezależne od woli dziecka. W miarę rozwoju pojawia się uwaga dowolna, która związana jest z zachowaniem celowym.

Procesy uwagi – selektywność, koncentracja, podzielność, stabilność, przerzutność

Selektywność – wybiórczość uwagi

Koncentracja uwagi – natężenie uwagi, wyodrębnianie istotnych elementów z pola percepcyjnego (np. wzrokowego, słuchowego czy dotykowego), czyli skupienie uwagi na jakiejś rzeczy lub czynności;

cała uwaga (z udziałem wszystkich doznań zmysłowych, myśli i wyobrażeń) skupia się wtedy w naturalny sposób na jednym bodźcu, inne bodźce są wytłumiane lub pozostają daleko w tle; osiąga się przez to bardziej świadomy i celowy charakter działania, wysoką intensywność odczuć oraz zwiększoną wydajność; koncentracja uwagi może nastąpić pod wpływem świadomego działania człowieka lub samoistnie, bez wyraźnej uświadomionej woli

Podzielność uwagi można zdefiniować jako zdolność naszego mózgu do uczestnictwa w dwóch różnych bodźcach jednocześnie i odpowiedzi na wiele żądań w otoczeniu. Podzielność uwagi jest rodzajem równoczesnej uwagi, która pozwala nam na przetwarzanie różnych źródeł informacji i skuteczne wykonywanie wielu zadań jednocześnie. Ta umiejętność poznawcza jest bardzo ważna, ponieważ pozwala nam być bardziej skutecznymi w naszym codziennym życiu.

Stabilność koncentracji uwagi rozumiana jest jako utrzymywanie uwagi przez dłuższy czas na spostrzeganych przedmiotach, bodźcach czy etapach działania.

Przerzutność, to zdolność mózgu do dynamicznego przełączania się pomiędzy dwoma różnymi bodźcami lub wykonywanymi zdaniem, np. uczenie się do egzaminu i zerkanie na telewizor. Za każde z nich odpowiedzialne są niezależne procesy przetwarzania informacji

Zakres uwagi (czyli jej **pojemność**) definiowany jest jako liczba elementów, które osoba potrafi ująć aktem uwagi, czyli spostrzec w przeciągu bardzo krótkiego czasu (ok1/10sekundy), czasu zbyt krótkiego by przenieść wzrok z jednego elementu na drugi. Możliwości poszczególnych osób w tym zakresie to 6-10 elementów. Zakres uwagi zależy od takich czynników, jak: intensywność oświetlenia, czasu ekspozycji, kontrastowości, kształtu, wielkości, barwy bodźca, itp. Ze względu na posiadane umiejętności poznawcze osoby zakres uwagi zależy od: zdolności do tworzenia struktury ze spostrzeganych elementów, zdolności do wyodrębniania pewnych cech i szczegółów z tła, znajomości bodźców lub wcześniejszych ćwiczeń w tym zakresie.

Dystraktory – to te elementy naszego otoczenia, które rozpraszają nas przy wykonywaniu danej czynności.

ADHD

Zespół zaburzeń: koncentracji uwagi, impulsywności i nadrucliwości; zaburzenie psychiczne okresu dzieciństwa, prowadzące do istotnego upośledzenia funkcjonowania oraz zwiększające ryzyko wystąpienia innych zaburzeń psychicznych, takich jak zaburzenia zachowania i nadużywanie substancji psychoaktywnych; dla postawienia prawidłowego rozpoznania wymagane jest, aby objawy występowały przed 7 rokiem życia w co najmniej dwóch środowiskach (np. szkoła-dom).

ADD

Zaburzenie koncentracji uwagi, bez nadpobudliwości ruchowej i impulsywności, które występują przy ADHD.

PAMIĘĆ

Proces poznawczy polegający na zapamiętywaniu (kodowaniu), przechowywaniu i przypominaniu (dekodowaniu) informacji o sobie i otaczającym świecie. Może być świeża, bezpośrednia – wykorzystywana zaraz po ekspozycji bodźca lub odroczone – po pewnym odstępie czasowym.

Pamięć bezpośrednia krótkotrwała, świeża; pozwala zapamiętać i natychmiast odtworzyć usłyszany materiał. Jest nietrwała, pamięć utrzymująca się przez pewien czas po zadziałaniu bodźca; wykorzystywana do czasowego zapamiętywania danych zmysłowych lub informacji pobranej z pamięci długotrwałej, czy rezultatów procesów przetwarzania danych w mózgu.

Pamięć krótkotrwała - Wszystko, co zachowujemy bezpośrednio w świadomości, zapisuje się w pamięci krótkotrwałej. Tam mieści się centrum przetwarzania danych. Na informacjach zapamiętanych bezpośrednio możemy wykonywać różne operacje myślowe: porównywać, zmieniać, łączyć ze sobą. Pamięć krótkotrwała to taka intelektualna centrala, aktywna **pamięć robocza**, w której zachodzą procesy spostrzegania, przypominania, powtarzania, myślenia i planowania. Pojemność pamięci bezpośredniej (krótkotrwałej) wynosi ok. 4 – 7 znaków (syłab, słów, cyfr), a pozostają one w niej ok. 20–30 sekund, potem zostają zapomniane. Jednorazowo potrafimy przyswoić ograniczoną porcję danych, która następnie musi być utwalona w głębszych pokładach pamięci długotrwałej.

Ten rodzaj pamięci wykorzystywany jest podczas pisania dyktand czy powtarzania za kimś numeru telefonu. Zaburzenia powodują, że uczeń ma problemy z zapamiętaniem zdań podczas pisania dyktanda, z zapamiętaniem dwóch poleceń jednocześnie, z liczeniem w pamięci czy rozumieniem wypowiedzi w obcym języku.)

Pamięć długotrwała – utrzymuje się długi okres w pamięci, wiedza nabyta w trakcie nauki, stymulacji. Stanowi trwały magazyn śladów pamięciowych o teoretycznie nieograniczonej pojemności i czasie przechowywania. Jest rodzajem magazynu, w którym przechowywane są te informacje, które wcześniej wpłynęły do pamięci krótkotrwałej. Aby przypomnieć sobie coś, co jest przechowywane w zasobach pamięci długotrwałej, trzeba to najpierw przenieść do pamięci krótkotrwałej. W pamięci trwałej zostają ulokowane informacje uznane za ważne dla danej osoby, które w jakiś sposób łączą się z jej doświadczeniem i wcześniej zgromadzonymi danymi. Aby informacja trafiła do pamięci trwałej musi zostać przetworzona i „uznana” za ważną. Dlatego właśnie szybkie podawanie informacji, która jest dla ucznia niezrozumiała / nieciekawa –nieangażująca emocjonalnie jest mało skuteczne dla jej trwałego zapamiętania. Konkretnie rodzaje pamięci wiążą się z różnymi obszarami mózgu. Zapamiętywanie i przypominanie sobie ogólnych wrażeń i emocji jest związane z układem limbicznym. Pamięć wzrokowa mieści się w płatach potylicznych z tyłu mózgu, a za zapamiętywanie wiedzy o prostych czynnościach są odpowiedzialne płaty ciemieniowe. Aby ślady pamięciowe były wyraźne, aby łatwo można było wydobywać wiadomości z magazynu pamięci długotrwałej, trzeba te ślady utwalać, wzmacniać, przecierać szlaki. Można np. zapisać ważne pojęcia na kolorowych kartkach i rozkleić te kartki w pokoju – a kiedy wzrok na nie padnie, intensywnie przez kilka sekund o tym pojęciu pomyśleć.

Pamięć mechaniczna (mimowolna) – zdolność do przyswajania wiedzy w sposób nieuświadomiony, automatyczny, mimowolny (bez wysiłku i nastawienia, by zapamiętać) a więc bez zaangażowania, motywacji i celowego, większego wysiłku. Małe dzieci mają bardzo dobrą pamięć mimowolną, potrafią na przykład zapamiętać długi fragment wiersza, nawet bez jego zrozumienia. Dobra pamięć mimowolna jest bardzo pożądana w szkole, sprzyja uczeniu się wielu szczegółów, danych ilościowych, szeregu liczb i dat – które zawiera materiał dydaktyczny.

Materiał zapamiętywany w ten sposób (bez ciągłego powtarzania) jest jednak szybko zapomniany- nie łączy się trwale z zasobami pamięci osoby uczącej się. Dzieci o słabej pamięci mechanicznej muszą intensywnie rozwijać myślenie logiczne, dowolne, opierając się na pamięci logicznej. Nie wynoszą zbyt wiele z lekcji i muszą znacznie więcej pracować w domu, a także wymyślać sobie różne strategie uczenia się ułatwiające im zapamiętanie materiału bogatego w szczegółowe informacje.

Pamięć logiczna – oparta na myśleniu, kojarzeniu faktów i związana z dowolnym zapamiętywaniem.

Jest zdecydowanie bardziej efektywna, gdyż polega na kodowaniu danych w różnych obszarach mózgu i włączaniu ich w istniejącą już sieć poznawczą. Im sieć poznawcza jest bogatsza tym uczenie się i operowanie zapamiętanymi danymi przebiega sprawniej.

Pamięć mechaniczna i logiczna – W pamięci mechanicznej, proces pamięciowy polega na zapamiętywaniu treści bez jej rozumienia. Pamięć logiczna polega na zrozumieniu i przyswojeniu związków sensownych, daje zazwyczaj w efekcie mniej dokładne zapamiętanie formy, ale pozwala na swobodne operowanie treścią, dochodzenie do wniosków, uogólnień przeprowadzania porównań i wykorzystania wyuczonego materiału do różnych celów.

Treści pozbawione znaczenia są zapamiętywane mechanicznie, zaś sensowne raczej z wykorzystaniem powiązań logicznych między poszczególnymi elementami. Treści znaczeniowe mogą być również zapamiętane bez zrozumienia. Treściom pozbawionym znaczenia można próbować nadawać sens.

Pamięć wzrokowa – zdolność do utrwalania i przypominania sobie informacji wizualnej (zapamiętywania spostrzeżeń wzrokowych) i dzięki temu przyswajania wiedzy.

Od niej zależy odpowiednie zapamiętywanie m.in. znaków graficznych i liter

Pamięć słuchowa – zdolność do utrwalania i przypominania informacji dźwiękowych („usłyszanych”), zapamiętywania spostrzeżeń słuchowych werbalnych i niewerbalnych i dzięki temu przyswajania wiedzy drogą słuchową. Należy zaznaczyć, że inne możliwości może mieć dziecko w zakresie pamięci werbalnej, inne w odniesieniu do pamięci muzycznej, ponieważ każda z tych form pamięci jest związana z dobrym funkcjonowaniem innej półkuli mózgowej (np. pamięć werbalna jest związana głównie z półkulą lewą, gdzie zazwyczaj znajdują się ośrodki mowy). Wiedza na ten temat jest bardzo istotna w planowaniu edukacji i budowaniu indywidualnego programu terapii. Można dobrać odpowiednie metody, techniki uczenia się (np. uczyć się materiału, mówiąc głośno, rapując, śpiewając lub wypowiadając krótkie rymowanki, jak się to odbywa na zajęciach z wykorzystaniem Metody Dobrego Startu M. Bogdanowicz).

Pamięć słuchowa bezpośrednia (pamięć świeża) – pozwala zapamiętywać i natychmiast odtworzyć usłyszany materiał. Pamięć słuchową bezpośrednią wykorzystujemy, pisząc dyktanda czy powtarzając za kimś numer telefonu. Zdolność pamięci bezpośredniej jest ograniczona do kilkudziesięciu sekund, potem materiał utrwała się w pamięci długoterminowej lub ulega zapomnieniu. Ograniczenia dotyczą też objętości (np. niewiele osób jest w stanie zapamiętać szeregi 7-cyfrowe, a tym bardziej 8-cyfrowe).

Utrzymanie w pamięci świeżego śladu słuchowego słowa odgrywa dużą rolę w pisaniu pod dyktando, zaś szeregu liczb w odpowiednim szyku - podczas odpytywania z matematyki. Zaburzenia bezpośredniej pamięci słuchowej powodują, że uczeń ma trudności z zapamiętaniem dwóch poleceń jednocześnie, zapamiętywaniem długich zdań i poprawnym ich zapisywaniem podczas notowania wykładu na lekcji, ze zrozumieniem wypowiedzi w języku obcym, liczeniem w pamięci. Błędy wynikające ze słabej pamięci bezpośredniej są charakterystyczne: pisząc dyktando, uczniowie opuszczają pojedyncze wyrazy, zmieniają ich kolejność, zamieniają na inne wyrazy podobne brzmieniowo lub znaczeniowo, błędnie zapisują końcówki, zmieniają większe fragmenty tekstu.

Pamięć operacyjna - krótkotrwała, często jest utożsamiana z pamięcią bezpośrednią procesy myślowe zabezpieczające wykonanie złożonej czynności - aktywne operowanie w pamięci wieloma danymi uzyskanymi w tym momencie i w kontekście do już posiadanej wiedzy np. obliczanie zadania matematycznego w pamięci bez użycia palców ani kartki papieru, powtarzanie szeregu cyfr wspak, podawanie co trzeciej liczby, zaczynając od 100 i cofając się. Dokonuje się przez zapamiętywanie aktualnie dopływających informacji i przechowywanie ich w celu wykorzystania w dalszych etapach przebiegu czynności, a także przez wykorzystanie potrzebnych informacji wchodzących w skład - pamięci długotrwałej.

Pamięć sekwencyjna - zdolność do przyswajania, utrwalania i przypominania sekwencji cyfr, nazw (np. pór roku, dni tygodnia, miesięcy), zapisu reakcji chemicznych, przekształceń matematycznych, przyswajania układów gimnastycznych i tanecznych.

Dzieci dyslektyczne mają trudności z przyswojeniem określonych sekwencji ruchowych podczas pisania (powolne, brzydkie i niepłynne pismo), zajęć na wychowaniu fizycznym i na lekcjach tańca (kłopoty z przyswajaniem sobie układów gimnastycznych i tanecznych). Trudności tego typu dają o sobie znać również podczas uczenia się zapisu reakcji chemicznych (długich sekwencji znaków) i przekształceń matematycznych.

**Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna nr 7
w Lublinie**

 81 532 80 78

 535 769 900

 PPP7WLUBLINIE@POWIAT.LUBLIN.PL

 WWW.PPP7.POWIAT.LUBLIN.PL

 UL.OKOPOWA 5, 20-022 LUBLIN